

Градимиp Стојковић

ХАЈДУК У ЧЕТИРИ СЛИКЕ

мала лагуна

САДРЖАЈ

СЛИКА ПРВА:

БЕОГРАД. НАГРАДА.	11
Они су седели	13
Пет минута малог одмора.	29
Хајд' заиграј, Божана.	38
Казалке су се поклопиле	51

СЛИКА ДРУГА:

КЛАДОВО. ТАЛЕНТИ.	83
Волели су се они	85
Није Хајдук лош човек.	93
Ни у чему.	109
Све је опет било добро.	126
Једино преостало	152
Дани радости	167

СЛИКА ТРЕЋА:

КАМП. ТАЛЕНТИ.197
Немам ништа199
Супер215
Почиње222
Прва лига.233
На крају.249

СЛИКА ЧЕТВРТА:

БЕОГРАД. ПРИЈАТЕЉИ.275
Боже, хвала ти.277
Мој будући.285
Њихов проблем294
Времена има304
Белешка о писцу307

Бити и писац – то ти му некако одвајкада сада у
ломало романтична занимања, а већ дјечји писац,
као најновији изум цивилизације, специјализаци-
је, аутоматизације и „наших растућих потреба“, е,
то му дође нешто још необичније. Израваши некада
дјечје, а понекад одјетињено лице свијета, једану
наивну свјетину првој пулолка, а други пуи, боами,
оној одбраима који у циркусу игра на жици, и то
још на лавце, ломажући се реом, поштованим ор-
ном наших преака.

Бранко Ћопић,
Како сам крстио мајмуна

Ову причу не желим да испричам сам. И због тога је:

знак за део приче који говорим ја;

знак за део приче који говори девојчица Тајана;

знак за део приче који говори дечак Југослав.

Глигорије Пецикоза Хајдук

Можда, њре свеја, њреба мало али неојходно објашњење:

Селимо се из нашеј Чворковца. Силазимо са њејој сјраја у њриземље. Нема више сјејенишја. Нема свакодневной хјео – не хјео њренија ножних мишија. У наш нови сјан уђеш кроз јавни улаз у зјраду и – друја враја десно. Нема више јазде који ји куца свакој јрвој у месецу о враја. Нема више „Асја, не скачи, Васја, ујишај музику“... Наш сјан, коначно...

Навикнуј на селидбе, и ову сам њримио као уобичајено сјање живоја. Карјонске кујије свуд унаоколо. Оно мало сјвари и јокућсја сјаје у каміонетј и још има месја за све Насјасјине дљке и дљчице.

Асја од селидбе јрави ијру. Провлачи се кроз лавиринј кујијейина, кујија и кујијица, зајледа сваку књију коју ми додаје, радује се изненада јронађеној лойјици-скочици, коју је некад нејде зајудила, а која се, ејо, одједном сјворила у маминим рукама, њрчи између Насјасје и мене и неуморно јија, не очекујући одјовор:

– А јел' има ѿуш? Прави ѿуш? Онако, сѿојећи? А јел' ѿу и ѿаркић?

А Васја је сав у ѿослу. И сав важан ѿриѿом.

– Како ћемо – ѿиѿа забринуѿо – да ѿренесемо рачунар? Да ѿа не ошѿеѿе у камиону?

Онда ми догаје нашу чувену сликовницу, карѿонску куѿију на којој ѿише NIKE, а у којој су фоѿоѿрафије. И еѿо ѿовода за одмор: он ми леѿо догаје куѿију, али ја је не узимам леѿо. Гледам да Асја не ѿадне са сѿола, ѿде се узверала у ѿоѿрази за ко зна чим, ѿа не ѿрихваѿам ѿружену сликовницу. Клизне ми из руке и фоѿке се разлеѿе ѿо ѿоду.

– Пауза! – објављујем. – Да ѿокуѿимо овај вашар.

Куѿимо фоѿке.

– Еј, шѿа је ово? – ѿиѿа Васја, ѿружајући ми ружи-частѿи коверай.

На њему Насѿјин рукоѿис, сѿѿан, уредан:

Награда за целокупно дело.

Оѿварам коверай. Прва фоѿка одозѿо: ја, неки ѿиѿ ми сѿеже руку, а у ѿозадини Трѿа се кези... Боже, како ѿлујаво излѿдам у оделу! Окрећем фоѿос. Позади Насѿасјин рукоѿис, оѿеѿ: даѿум, месѿо, још само да је најисала саѿи и минуѿи.

– То је чѿѿава ѿрича, сине – кажем.

– Па, исѿричај – каже он.

СЛИКА ПРВА: БЕОГРАД. НАГРАДА.

ОНИ СУ СЕДЕЛИ
ПЕТ МИНУТА МАЛОГ ОДМОРА
ХАЈД ЗАИГРАЈ, БОЖАНА
КАЗАЉКЕ СУ СЕ ПОКЛОПИЛЕ

1.

ОНИ СУ СЕДЕЛИ

Они су седели – ја сам стојао. Затворио сам врата за собом и ушао. Сви су уморни, изнурени, предусретљиви, љубазни. Стигао је писац, побогу! Нико ме, ипак, није понудио да седнем. Сео сам. Они су остали стојећи.

– Надам се, господине, да вам није много рано – улагивала се једна, личила је на учитељицу. – Чула сам да не волите рано да устајете...

– Од кога сте то чули – питао сам, реда ради. Начинио сам грешку, упустио се у разговор.

– Па, тако... прича се... знате...

Знао сам.

– Прича се којешта – прогунђао сам. – Свеједно ми је. Нисам рано устао. Нисам уопште ни легао. Читаву ноћ смо преседели у редакцији.

За тренутак су ћутали. После се смејуљили. И махали рукама, главама. С разумевањем.

– Седите, побогу! – најзад ми је прекипело.

Сели су ужурбано. Нелагодно им је било. Ћутали су. Библиотекарка се прва осмелила:

– Хоћете нешто да попијете? Сокић? Кафу?

– Кафа може... без шећера...

Баш би ми добро дошла.

– Ево, ево – срећно се осмехнула. – Сад ћу да представим... је л' још неко за кафицу?

– Да ја донесем нешто жестоко? – устао је најмлађи. Онај с брадицом. – Има код директора.

Једна од ретких школа у којој ме директор није сачекао на улазу. Сваки је директор-сачекивач обожавао да се рукује још на улазном прагу. Да показује школу. Да прича о успесима. Његова је школа најбоља. Наравно, захваљујући њему, директору. Пре њега је све било запуштено. Ништа се није радило. Ужас. Покор. А откако је он дошао, све је кренуло. Све је он довео у ред.

– А где је директор? – питао сам.

– Извињава се, мало ће да закасни – правдала се библиотекарка, као да је она крива због нечега. – Има неког посла. Али биће ту пре но што ви почнете.

Што се мене тиче, баш и не мора. Мени то не треба. Њему је потребно. Њега ће да фотографишу. Он говори, а ја седим *иза* њега. Прави однос. Директор у првом плану, а онај иза је онај писац... како ли се оно зваше...

Брадати младић је донео боцу. Жути се.

– Ракија?!

– Домаћа – поносно је изјавио Брадица. – Послао директор. Сад ће и он.

- Не волим ракију. Смрди.
- Али – ушепртљио се Брадица – али... ово је... знате, ово је нешто посебно. Пробајте!
- Мућкао је садржину. Око грлића се ухватио венчић мехурића.
- Видите каква је!
- Нека је домаћа. И нека има венчић. Смрди, враг је однео!
- Не. Не пијем. А ви попијте, не устежите се. Брадица је сипао. У пластичне чашице.
- Добро нам дошли! – подигла је своју чашицу учитељица.
- Ево кафице!
- Топла, јака и спасоносна. Враћала ме је у живот. Погледао сам испод ока. Сви троје су испијали ракијештину сладећи се. Уживали су!
- Коме треба шећера, нека сам стави – додала је теглицу библиотечарка.
- Сви су ћутали.
- Време као да је стало.

- Ја сам стајала – они су седели. Сви су седели. И наставница. Није ми било први пут, али ми је сметало. Знала сам шта следи. И каква ме прича чека.
- Пушиш – казала је наставница.
- То није питање. То је тврдња. Због тога сам ћутала.
- Дакле?

То је већ питање. И због тога сам ћутала.

– Значи, пушиш...

Празно. Узалудно. Пуши и она, па ником ништа.

– Да ниси почела и да се дрогираш?

Нисам. А и да јесам, шта се то ње тиче!

– Молим?

Ништа. Ћутала сам.

– Шта да радим с тобом, дете моје?

Нисам ја њено дете. Ни у сну. Нека ми каже да седнем. То би било најпааметније.

– Шта, кажи!

– Наставнице – казала сам – могу ли да седнем?

Неко се насмејао иза мене. Наставница испред се намрштила:

– Врло духовито! Ако је то све што си имала да ми кажеш, боље и да ниси. А да седнеш, не можеш.

– Могу, али ми ви не дозвољавате.

Огласило се неколико кикота.

– Још си и дрска!

Нисам. Само сам казала истину. Могу ја да седим сатима. Лакше ми је да седим, него да стојим. И она седи.

– Хајде, благо мени, правац код психолога.

– Шта сам урадила? Зашто?

– Зато што те ја шаљем. И зато што си ти од данас у његовој надлежности.

Обично ме шаље код Бабовићке, педагога. Боље би ми било код ње. Очита ми лекцију. Саветује. Понекад мало прети. Психолог Босанац девојчице чупа за косу. Мушкарце бије.

– Да понесем књиге?

– Понеси.

Није ми први пут било да идем са часа код Босанца. Први пут ми је да носим књиге. Значи биће дуго и напорно.

– Још си ту?

То није смела да каже. Никако. Спаковала сам најпре свеску. Сваштару. Друге немам. Онда књигу. Уџбеник историје. Па историјску читанку. Па сам онда испустила, као случајно, хемијску оловку. Тражила је по поду. Наравно, тражила тамо где није.

– Брже! – пожуривала ме је наставница. – Не могу да с тобом губим пола часа.

– Испала ми је оловка – објаснила сам. – Не могу да је нађем.

– Па шта? Неко ће да је нађе.

– То ми је једина.

– Узми! – пружио ми је своју хемијску оловку.

– Хвала. Ја бих радије да нађем моју.

– Држи ову. И не изводи!

– Не смем. Ако психолог види вашу оловку, набедиће ме да сам је украла.

Горан је подигао моју оловку. Пружио ми је. Осмехнуо се. Очекује да му будем захвална. Баш је глуп. Гурнула сам оловку у торбу. Пребацила каиш преко рамена.

– Довиђења, наставнице – пристојно сам се јавила, одлазећи.

Она је ћутала.

Затворила сам врата за собом. Није ми падало на памет да идем код оног. Не из страха. Не из ината. Једноставно, нисам била расположена за то. Ићи ћу споредним степеништем. Можда у библиотеку...

Нисам бежала.

Ја сам стојао – они су седели. То ми није сметало. Психолог Босанац је забио нос у фасциклу. Мој досије је. Ни то ми није сметало. Директор је кандидовао на „домаћу“. Ону из металне касе у којој су, ко бајаги, вредне ствари. И ни то ми није сметало.

упозоравао је знак са зида, а наставник је палио већ трећу цигарету на другом опушку. Ја, наравно, не смем да пушим овде, пред њима. А запалио бих... можда за инат. Чак ми ни то није сметало.

Сметало ми једино то што од мене очекују да говорим као они. Да будем одрастао, као они. Кажу да сам зрео, зрелији од других. И кажу да сам врло паметан. Босанац је махао хартијом:

– То је твој тест. Гледај! Сто тридесет и пет! Не можеш, дакле, да изиграваш заосталог. Знаш ли да си изнад просека, а?

Нисам видео ништа. Босанац је држао хартију баш тако да не видим. Када би ме питали, рекао бих да ме је баш брига шта ту пише, али то није истина. Баш бих волео да сазнам по чему се то одређује колико је ко паметан.

– Већ одавна си ти зрео за премјештање – мргодио се директор. – Колико сам ти пута прогледао кроз прсте? И нисам те преместио у другу школу, је л' тако?

Нервирао ме је тај његов језик. „Премјештање и преместио“... кога је тај фолирао? Знао сам да је из неке тамо дивљине, Богу иза кичме, дошао у Београд пре којих двадесетак година. То су знали и врапци. Бар сто пута је то казао, да га сви чују. А онда, као, језиком је још веран свом завичају... или „вјеран“!

– Шта се клибериш? Што ти је смјешно?

То ми није требало. Нисам смео да им дозволим да виде како су и колико „смјешни“. Чак и наставник. У ствари, он није толико смешан. Више изненађујући. Нисам очекивао њега у овом издању. А можда мора... то му је посао...

– И шта ћемо сад?

Ја нећу ништа. Лажем. Хоћу. Хоћу да ме пусте на миру. То што ми раде, није нимало забавно. Још мање поштено.

– Хајде, гукни, голубе! – претећи се преко стола нагиње директор.

Дошло ми да му кажем „гу-гу“, али сам се уздржао.
– Зар мислите да сам толико глуп? – питао сам.
– Зар мислите да бих ја то тако глупаво и провидно урадио? Шта ја имам од тога?

Говорио сам њиховим језиком.

– Овде ја постављам питања! – скочио је директор. – Немој још да си дрзак и безобразан!

Можда би могао да каже „бјезобразан“. Да ли се у његовом завичају тако каже?

– Нисам ни дрзак ни бјезобразан – излетело ми је, само од себе, часна реч.

Наставник се осмехнуо, али је покрио уста дланом. Као, принео цигарету. Брзо сам наставио:

– Зашто да палим дневнике? Ја не желим никоме да се светим. Да сам хтео, давно бих отишао из ове школе.

Директор је зинуо, па остао отворених уста. Босанац склопио фасциклу. А наставник, најзад, проговорио:

– Ни ја не верујем да је умешан у то. Не личи ми на њега. Овога пута му верујем.

Лагао је. Није ми веровао. Никада ми није веровао. Често сам га лагао. Онако: час лажем, час говорим истину. Довољно да ми не верује.

– Ја му не вјерујем! – лупио је шаком по столу директор. – Али...

– ... али немамо доказа – довршио је мирно наставник.

– Ама, човече! – питао је Босанац. – Па на чијој си страни?

– Навијам за лава – прогунђао је наставник.

Знао сам то. Стара прича о лаву и ловцу. Босанац је, очигледно, није знао. Питао је:

- Шта?
- Нема везе – мрзовољно је одвратио наставник.
- Да завршимо?
- Не још – успротивио се Босанац. – Хајде, дечко, лепо нам кажи, ако ниси ти, ко је? То сигурно знаш.
- Не знам – поштено сам одговорио. Нисам лагао.
- Лажеш!
- Ако мислите да лажем, зашто ме питате?
- Зато што си ти најсумњивији – поново се испружио преко стола директор. – Боље реци све. Признај. Немој да зовемо полицију.

Колики је! Да само мало испружи руку, дохватио би ме. Не бих то волео. Никако.

- Полиција ионако мора да дође – казао је наставник.
 - Вас нисам питао ништа! – истресао се директор.
 - Ни ја вас – мирно је одвратио наставник.
- Директор је променио боју у црвено:
- Како?

– Тако – још увек је био миран наставник. – Нисам питао ништа. Само сам констатовао да полиција мора да изврши увиђај. У питању је школска документација, зар не?

Директор је постао модрикаст:

– Ја сам директор и ја о томе одлучујем! За мене је овај случај окончан. Донио сам суд о свему. Ја сам завршио! Слободни сте!

– За то смо се и борили – насмејао се наставник. Устао. Ухватио ме за раме и лагано погурао:

– Хајде. Слободни смо, зар ниси чуо?

Отворио је врата и пропустио ме испред себе.
Изашао сам.

– Ви, колега, останите! – чуо сам директора.

Наставник је застао:

– Зар нисте рекли да смо слободни?

– С вама ћу посебно да поразговарам. Одмах. И затворите врата.

– Зар нисте завршили? Како то брзо мењате мишљење! Један директор не би смео то себи да...

Врата су се залупила.

Остао сам у холу, сам. Или не баш сам. Из зборнице је извирио домар:

– Шта је, Глобус? Долијао си, а? Ухватили те! Баш си наивно ово урадио...

– Не тупи! – њему сам говорио његовим језиком. – Нисам у овој шеми.

Домар није лош. Није ни добар. Онако. Има и горих. Воли да буде важан.

– Иди! – церекао се. – Паз' да ти не поверујем!

– Е, боли ме! – насмејао сам се и ја, али силом.

Уозбиљио се. Изашао у хол.

– Немој да се много фрајеришеш – запретио је.

Е, ту нисам издржао. Искрено сам се насмејао:

– Дај, геније, о'лади!

Завукао сам руке у џепове. Прошао поред њега. Намерно сам га закачио раменом. Одмакнуо се. Зна он добро с ким има посла. Лаје, а не уједа. Не сме. За мене је он ситан. За мене и моје друштво из насеља.

– Нисам ја из твоје приче – добацио сам преко рамена.
Нисам ја ни из чије приче. Нисам ни за шта.
Зашто ме не оставе на миру? Мој свет не може да
буде њихов. Нити њихов мој.

Ја бар знам где ми је место.

Решио сам: склонићу се у библиотеку. Тамо,
сасвим извесно, неће да ме траже.

Тамо није моје место.

Као да сам све ово одживео, некада, знам шта ће се
догодити. У оваквој тишини неко ће покуцати...

Неко покуца. Отворише се врата.

– Извините, да ли могу...

– Библиотека не ради! Зар не видиш да имамо
госта? – одсече библиотекарка.

– И зар не умеш да се јавиш? – додаде учитељица.

Окренух се. Рекох:

– Уђи! Хајде, слободно.

Девојчица. Снебива се. Ипак улази:

– Добро јутро.

Устадох и пружих јој руку:

– Здраво. Да се упознамо. Ја сам...

– Знам! – узвикну девојчица. – Ја вас знам!

Прихвати руку. За трен. Брзо је испусти. И сама се
одмаче према вратима:

– Извините. Нисам... нисам хтела да вас узнеми-
равам... само сам...

– Ма, у реду је – осмехнух се, да је охрабрим. –
Ниси ми казала како се зовеш.

– Тајана...

– Е, мило ми је. Хајде, обави оно због чега си дошла
у библиотеку. Као да ја нисам ту.

– Не бих да вам сметам.

– Не сметаш. А да ли и ти пишеш песме?

– Не.

– А да ли пишеш нешто? Приче?

– Не. Пишем писмене задатке. И домаће... и
писма...

– Писма могу да буду и књижевна дела. И то врло
вредна. Волиш да читаш?

– Волим. И све сам ваше књиге прочитала.

Насмејаш се:

– Баш све? Имам ја и за одрасле... но, нема везе. Да
те не гњавим више. Ради оно због чега си дошла. Ми
нећемо да ти сметамо, важи?

Тајана обори поглед.

Библиотекарка невољно пита:

– Шта треба?

– Мислила сам да мало читам... овде...

Библиотекарка одустаде од љубазности:

– Е, то не може!

– Може! – заинатих се. – Мени не смета. Нека дете
чита, ако жели. Ово је, ипак, библиотека.

Свима би неугодно. Погледом потражих Тајанине
очи. Гледамо се. Девојчица у магновењу схвати. Тре-
пне. И мирно оде до стола у углу. Седне. Извади из
торбе књигу. Чита.

Неко опет куца. Улази. Млађа жена. Негде око тридесет – тридесет и две године.

– О, добар дан. Ви сте већ стигли? Ја сам Жаклина... Жаклина Бабовић, педагог школе.

Рукујемо се. Она се осмехује:

– Добро нам дошли. Видим већ су вас погостили. Је л' све у реду?

Оно троје зажагори углас. Ја ћутим.

– А шта ти радиш овде? – примећује Жаклина Бабовић, школски педагог, Тајану. – Што ниси на часу?

– Чита књигу – објашњавам. – Ово је библиотека, зар не?

– Знам – нарогуши се Жаклина Бабовић, школски педагог. – Али ово је и школа. А она треба да је на часу, свакако.

– Немам први час – правда се Тајана.

– Како? Видела сам колегиницу, баш кад је ушла у кабинет. Да ти ниси побегла, а?

Истински се одушевих:

– Сјајно! Са часа побегла у библиотеку!

– Није сјајно. То дете је један од наших школских проблема. Није јој ни први ни последњи пут да бежи с часова. Знамо се нас две добро!

Управо тада се опет отворе врата. У библиотеку уђе дечак.

– Шта ћеш ти овде, Југославе?! – запањи се Жаклина Бабовић, школски педагог.

Дечак затвори врата. Рече:

– Добро јутро. Дошао сам да заменим књигу.

– Е, данас је дан за инфаркт! – крсти се Жаклина Бабовић, школски педагог. – Два највећа проблема долазе у библиотеку! И то баш када треба да буде књижевни сусрет! А са ког часа си ти побегао?

– Са првог – осмехну се дечак. – У ствари, нисам побегао. Био сам код директора. Оптужили су ме за дневнике...

– Дајте му књигу – опет се умешах. – Шта би да читаш, сине?

Дечак се нарогуши. Одмерава ме готово непријатељски. Види се, најежен је кад су одрасли у питању. Онда се предомисли:

– *Морекази* од Сен Џон Перса.

– Који си разред, Југославе?

Не стиже да каже. У библиотеку, без куцања, широм отварајући врата и с треском их затварајући, улази људескара. Труби:

– А-а-а, ту сте!

Југослав се одмакне од стола. Тајана скочи. Обори столицу.

– Ту сам – рекох. – А где бих био?

– Ово је наш директор – преузима на себе улогу представљача Жаклина Бабовић, школски педагог. – А ово је господин књижевник, наш данашњи гост.

Уздржано се наклоних. Не бих да пружим руку, али је директор узме сам. Такви ломе прсте. Мрве шаку. Тако се рукују мушкарци. Они прави.

Ломи моје прсте. Мрви шаку. Истргох је. И рекох:

– Полако, човече! Десна рука је мој алат! Треба ми у једном комаду!

Директор се смеје самозадовољно. Одјекују зидови.

– Драго ми је да смо се упознали. Па сједите. Како вам се чини ова моја брља? Сипајте човеку!

Много галами. Такве знам. Скинуће ми се с врата чим почне сусрет. Такви не воле да губе време слушајући ту некакву уметност.

А директор испија своју „брљу“ и загрокће од задовољства:

– Хај’те, још једну!

– Хвала. Нећу. Не пијем.

– А ја, богме, хоћу!

Испи и другу наискап. И тад примети децу.

– Види! Шта ти, барабо, радиш овдје?

Тргох се. Бараба! Ту реч сам давно научио.

– Узимам књигу – рече Југослав, бараба.

– Сад ће он, директоре – смерно се огласи библиотекарка. – Можеш да идеш, Југославе. Причекај у ходнику, само да пронађем књигу за тебе...

– Не може да иде – огласих се и ја, мање смерно, више срдито. – Он је мој гост. И Тајана.

Тренутак тишине. Директор ме одмерава. Најпре сумњичаво. Потом запањено:

– Овај овдје ваш гост?!

– Наравно.

Директор је поражен. Спласне. Али се убрзо враћа у првобитно стање:

– Нек’ причекну пред вратима. У ходнику. Док не почне.

Климнем главом. Деца ме радознало одмеравају. Нису сигурни да су разумели. За сваки случај додајем:

– Будите стрпљиви, моји уважени учесници. Брзо ћемо да почнемо.

Девојчица и дечак излазе. И само што затворе врата, огласи се школско звоно.

– А ми се нисмо ни договорили – уплашено скочи библиотекарка. – Нисам вам ни показала сценарио!

– Не брините – тешим је. – Ви само радите онако како сте замислили, а ја ћу лако да се снађем. Није ми први пут.

Директор наврне и трећу чашицу.

Почиње пет минута малог одмора.